

HÁTTÉROLVASMÁNYOK AZ ELKALLÓDVA C. SZÍNHÁZI NEVELÉSI ELŐADÁSHOZ

BETOLAKODÓK

– írta Georg Raabe

Békés ünnepnek kellett volna lennie, de a gyűlölet orgiája lett belőle. A téli napforduló germán hagyományok szerint megtartott úgynevezett ünnepén jobboldali radikálisok számos könyvet égettek el, köztük Anna Frank naplóját is. Bütenow lakói tétlenül szemlélték az uszító akciót. Pár vendég ráadásul náci karlendítéssel üdvözölte a mutatványt, amely előtt a jobboldali radikális énekes, Oswald Morgenthau adott koncertet.

Bütenowban veszélybe került a demokrácia. Nemzeti érzelmű telepések, úgynevezett talajosok vásárolták meg a faluban az udvarházat, hogy onnan terjesszék uszító üzeneteiket a másként gondolkodók ellen.

Úgy tűnik, a jobboldali radikálisok egyik stratégiája, hogy letelepednek a szervezeten sebezhető vidékeken. Ott, ahol már nincs semmilyen vagy elégséges civil társadalom. Aztán idehozzák a bajtársaikat, úgynevezett „nemzeti kommunákat” alapítanak, és az ily módon megszerzett helységeket felszabadított zónáknak nevezik, ahol a demokrácia megdöntését tervezik.

De senki nem tesz ellene semmit. A helyi lakosok inkább a náccal szövetkeznek. Úgy tűnik, hogy Bütenownak nem volt elég az NDK diktatúrája – most a náccal kacérkodnak.

Mi támasztja alá Georg állításait, vagy éppen mond azoknak ellent a darab eddigi történéseiből?

Téli napforduló a germánoknál

A skandináv népeknél a téli napforduló kiemelt fontosságú. Ez ugyanis a "Bak uralkodásának" kezdete (december 21.–január 20.). A kecskébak eredetileg Thor szent állata. (Az antikvitásban a *bak* termékenység-jelkép, a kereszténységben a *bak* mint elvetendő pogány jelkép jelenik meg: a nemi vágy, eltávolítás szimbólumává vált.)

A germán népeknél a Yule sötét éjszakái az **elmélyülés, az ősök imádásának** időszaka. A *teuton* gondolkodásmód szerint megvilágosításunk gyökereit az ősekre való emlékezésben találhatjuk meg. Őseinken keresztül kapcsolódhatunk a múlthoz, és ezt a kapcsolatot tisztelnünk kell szertartásokkal, rítusokkal. Az új esztendő áldását csakis **őseink nevének és szellemének kijáró tisztelet** megadása után várhatjuk el.

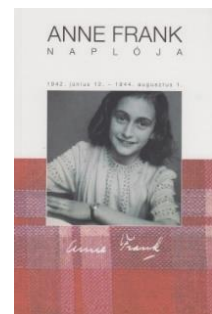
A másik lényeges elem a téli napforduló idején a **fény ünneplése fényvel**, a skandináv és germán népek **Yule** ünnepén tűzzel köszöntötték a rövidülő éjszakákat. Ilyenkor a

druidák a **Napistent** köszöntötték, és a tavasz közeledtét jelző egyre hosszabbodó napoknak örvendeztek. A szabadban **nagy örömtűzet gyújtottak, a Yule-tuskóval, azt körbetáncolták, énekeltek**. Minden zaj és dárídó a Nap ébredését segítette elő és a tavaszt sürgette.

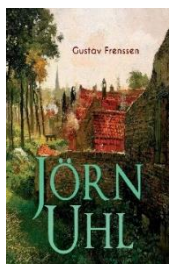
Anna Frank naplója. Anne Frank 1942. június 12. és 1944. augusztus elseje között vezetett naplót: kezdetben csak magának írogatott, később, amikor megérett benne az elhatározás, hogy híres író nő lesz, elővette régi írásait és módszeresen átírta, javíttatta őket. Az volt a terve, hogy naplója alapján könyvet ír a háborúról, és hű képet fest benne a német megszállás éveiről Hollandiában. Korai halála – nem sokkal tizenhatodik születésnapja előtt vesztette életét a Bergen-Belsen-i koncentrációs táborban – megakadályozta terve megvalósításában. Anne Frank naplója elmondja, mi történt a Prinsengracht 263. hátsó traktusában bujkáló családokkal a hitleri megszállás alatt álló Amszterdamban.

képregény (2024)

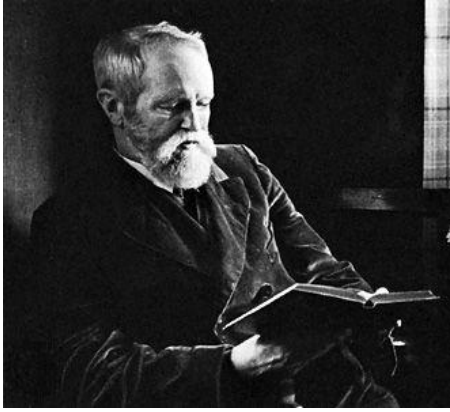

teljes kiadás (2017)

Jörn Uhl – Gustav Frenssen negyedik regénye

„Ebben a könyvben az erőfeszítésről és a munkáról akarunk beszélni” – írja Frenssen a könyv bevezető soraiban. A fejlődésregény Jörn Uhl történetét meséli el, aki egy durva holsteini paraszt fiaként nőtt fel, és kalandos életutat jár be.

Gustav Frenssen (1863. október 19., Barlt, Holstein [Németország] – 1945. április 11., Barlt, Németország) regényíró, a heimatkunst (regionalizmus) legkiválóbb képviselője a német szépirodalomban.

Frenssen teológiát tanult, és 10 évet töltött evangélikus lelkészként. Az ortodoxiával szembeni kritikus attitűdje azonban, amely később a kereszténység teljes elutasításává fejlődött, valamint harmadik regénye, a Jörn Uhl (1901) átütő sikere arra készítette, hogy lemondjon lelképásztori szolgálatáról, és minden idejét az írásnak szentelje. Frenssen a sikerét nagyrészt karakterei életerejének, valamint annak a bájnak és szépségnek köszönhetette, amelyet regényei helyszínének – az Északi-tenger partjának – kölcsönzött. Műveiben a népies gondolkodásmód tükröződik, elválaszthatatlanul egybeszöve az élet, a világ és az ember legfőbb jelentőségű dolgainak morális szempontú

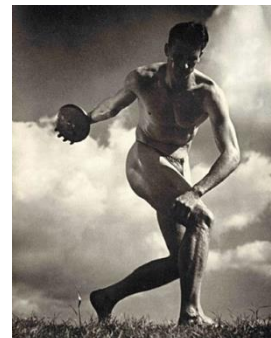
megítélésével. – Magyarul Zilahy Lajos fordításában jelent meg Az „Anna Hollman” elsüllyedése (sic!) című regénye. Mint legtöbb munkájának, ennek is a színtere a tenger és az író szülőföldje, az Északi-tenger partvidékének egyik kis faluja.

A **náci karlendítés** (németül Hitlergruß „Hitler-köszöntés” vagy Deutscher Gruß „német köszöntés”) üdvözlési és tisztelgési kézmozdulat volt a nemzetiszocialista Németországban. Mint a Harmadik Birodalom számos más reprezentációs eleme, ez is a Római Birodalom hagyományából származik. Ugyanilyen mozdulattal tisztelték meg a győztes hadvezéreket a triumphus (ünnepélyes diadalmenet) alkalmával. Rendszerint a Heil Hitler! (’Üdv, Hitler!’), a Heil, mein Führer! (’Üdv, vezérem!’) vagy a Sieg Heil! (’Győzelem, üdv!’) köszöntési formula kíséretében használták. A személyi kultusz egyik jellemző elemeként az 1930-as években rendszeresítették a náci pártban a vezető iránti engedelmesség kifejezésére, valamint a német nép, illetve később a háborús erőfeszítések dicsőítésére. A köszöntés kötelező volt a polgári lakosság számára is. – Jelenleg Németországban, Ausztriában, Csehországban és Ausztráliában a törvény kifejezetten tiltja a náci karlendítést, míg Svédországban gyűlöletbeszédnek minősülhet.

Auschwitz-Birkenau-i egykori haláltábor bejárati kapuja felett az „Arbeit macht frei” („**A munka szabaddá tesz**”) felirat volt olvasható. Bár semmilyen munka, amit a foglyoknak végezniük kellett, nem tette őket szabaddá, a tiszték olyan reményt keltettek bennük, mintha valami eredménye volna a többletmunkának. A tábor foglyai napközben elhagyták a tábort építő- vagy mezőgazdasági munka végzése céljából, zenekari kísérettel kellett áthaladni a kapun.

A **szépség, az erő, a test és az akarat kultusza.** – Leni Riefenstahl német filmrendező az 1936-os berlini olimpiát Hitler kérésére vette filmre, a kétrészes *Olympia* a versenyzőket, köztük Jesse Owenst, a szépséget, az erőt és a test kultuszát ünnepelte. A filmen 30 operatőr, 170 munkatárs dolgozott, és 400 kiló celluloid szalagot használtak fel. Riefenstahl az atléták mozgásának követésére – a kamera sínre helyezésével – az elsők között alkalmazta a kocsizást, lassított felvételeket készített, daruról, légballoból és víz alatti kameraállásból is fotózott. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság által 1939-ben aranyéremmel kitüntetett film ezen a linken megnézhető: <https://www.youtube.com/watch?v=H3LOPhRq3Es&t=521s>

Leni Riefenstahl – Helene Bertha Amalia Riefenstahl 1902. augusztus 22-én született Berlinben, kispolgári családban. Szülei akaratával szembeszállva lett táncosnő. A Max Reinhardt vezette Deutsches Theater szólótáncosaként járta be Európát, de egy térsérülés véget vetett ígéretes karrierjének. Csakhamar a délnémet hegyek között forgatott melodramatikus **hegyi filmek**ben tűnt fel; először 1926-ban egy Arnold Fanck rendezte némafilmben állt a kamera elé. A sportos alkatú, szuggesztív megjelenésű Riefenstahl rövid időn belül sztár lett, de 1930-ban Marlene Dietrichkel szemben alulmaradt a *Kék angyal* főszerepéért folytatott versenyben.

Ezután filmes vállalkozást alapított, első saját produkciója 1932-ben a *Das blaue Licht* (*A kék fény*) volt, amelyet rendezőként, producerként és főszereplőként is jegyzett, a forgatókönyvet Balázs Bélával együtt írták, akihez gyengéd szálak fűzték. A film sikert aratott, a velencei biennálén ezüstérmet kapott.

Az agilis rendezőnő Hitler figyelmét is felkeltette, Riefenstahl pedig – aki a *Mein Kampf* elolvasása után meggyőződéses nemzeti-szocialistának vallotta magát – a Führer szónoki képességei nyugtázták le. A Führer üdvöskéjeként forgatott a nürnbergi náci pártnapokon, így született meg 1933-ban *A hit győzelme*, 1934-ben *Az akarat diadala*, majd 1935-ben protokoll okokból, a Wehrmacht kérésére összeállított félórás epilógus, *A szabadság napja*. Riefenstahl *Az akarat diadalával* megalkotta a tökéletes propagandafilmet, amely észrevétlenül manipulál, sodró erejével magával ragad, a gigantikus esemény milliányi résztvevőjének egyikévé tesz.

(Földényi F. László esszéje a filmről itt olvasható: http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=4255)

Könyvégetések. – Az 1933 januárjában kinevezett náci kormány az élet minden területét ellenőrzése alá akarta vonni, ebben Joseph Goebbels népnevelési és propaganda-miniszter játszott jelentős szerepet. A német kultúra „megtisztításának” jegyében került sor az „elfajzott” művészet címen a 20. század festőóriásainak műveiből rendezett „leleplező” kiállításra, a „nem árja” zene betiltására, muzsikások és komponisták ellehetlenítésére. A sorból az

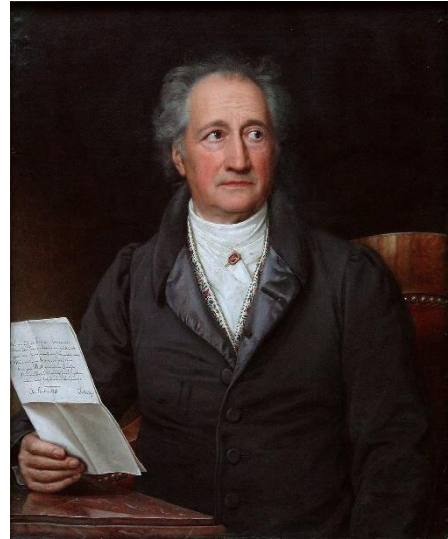
irodalom sem maradhatott ki. A náci propaganda befolyása alatt álló felsőoktatási intézményekben bizottságokat hoztak létre, amelyek összeállították a német szellemet fertőző művek listáját – ez igen gyorsan háromezer címre gyarapodott.

Május 10-én Berlinben, az Opernplatzon – a mai Babel téren – hatalmas tömeg előtt 20–25 ezer könyvet vetettek tűzbe. „Nemet mondunk a dekadenciára és a morális romlásra” – harsogta Goebbels gyújtó hangú beszédében. A feketelistás szerzők között szerepelt Karl Marx és Bertolt Brecht, a „bomlasztó idegen befolyást” képviselő Ernest Hemingway és Jack London, a zsidónak bélyegzett Heinrich Heine, Stefan Zweig és Franz Werfel. A lángok emésztették el a náci ideológusok által kritizált, „kifogástalan származású”, de pacifistának minősített Erich Maria Remarque, Erich Kästner könyveit is. Thomas Mann könyvei nem kerültek máglyára, de tűzre dobták testvére, Heinrich Mann műveit. Az eseményt, amelyhez az SS zenekara és kórusa szolgáltatott zenei kíséretet, élőben közvetítette a birodalmi rádió. (A „tűzbe vetettek” közül Kästner saját szemével nézte végig könyveinek barbár elégetését az esős estén, az író fel is ismerték a tömegben, de nem esett bántódása.) A kulturális tisztogatás során 1933. május végéig mintegy ezer tonna könyvet távolítottak el a nyilvános könyvtárakból, a hatékony propagandával és a könyörtelen elnyomógépezettel szemben senki nem tanúsított említésre méltó ellenállást.

A könyvégetés berlini helyén az izraeli szobrász, Micha Ullman 1995-ben készült, földbe süllyesztett emlékműve idézi fel sajátos eszközökkel a történeteket. Az utcakövek közé beékelte, négyzet alakú üveglapon keresztül egy üres polcokkal berendezett könyvtár látható, az üveglap előtt a felirat, Heinrich Heine 1820-ból származó tragikus jóvendőlése: „ahol könyveket égetnek el, ott végül embereket is meg fognak égetni”.

Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832) – a német írófejedelem, aki a líra, a dráma és az epika műnemében egyaránt remekművek sorát alkotta. Gyerekkorában tanult rajzolni, úszni, lovagolni, vívni; mindent, ami egy előkelő ifjú képzettségéhez akkoriban tartozott. Igen szeretett rajzolni, nagyon korán kezdett érdeklődni az irodalom – különösen Klopstock és Homérosz művei – iránt. Kedvelte a színházat is, és rajongott a bábszínházért. tizenhat évesen már jogot hallgatott Lipszében, név nélkül megjelent egy verseskötete, majd Strasbourgból fejezte be jogi tanulmányait. Itt lépett be a Sturm und Drang nevű körbe (később művészeti irányzat lett), és itt ismerkedett össze Herderrel, megismerte Homérosz, Shakespeare műveit, gyakran lovagolt ki a város környéki falvakba népdalokat gyűjteni.

Tanulmányai befejeztével apja kívánságára jogi pályára lépett, ebből az időből származó tapasztalatai és szerelmi élménye hatására írta meg igen nagy hatású első regényét, *Az ifjú Werther szenvedéseit* (1774). A mű hatására öngyilkossági láz futott végig Európán a reménytelen fiatal szerelmesek soraiban.

1775-ben került Károly Ágost weimari herceg udvarába, amely akkor már jelentős irodalmi központnak számított, hamarosan követte őt ide Herder és Schiller is. Hivatali munkája mellett sokféle tudománnyal is foglalkozott, majd 1786-ban – addigi irodalmi munkáinak megjelentetésére kapott kiadói ajánlata után – itáliai útra indult, amelynek eredményeképpen három drámát is írt (*Iphigenia, Tasso, Egmont*), de ekkor születtek a *Római elégiák* címmel összerendezett költeményei is.

1799 óta, amikor Schiller is Weimarba költözött, Goethe figyelmét a színpadra irányította, majd a költőbarát halála után fejezte be a *Faust* első részét. Klti nyelvekkel kezdett foglalkozni, ennek eredménye lett a *Nyugateleti diván* c. versgyűjtemény. 1810-ben kezdte írni önéletrajzát *Aus meinem Leben, Dichtung und Wahrheit* cím alatt, amely 1775-ig terjed, s nemcsak művészi előadása által, hanem mint forrásmunka is igen becses.

Johann Christoph Friedrich Schiller, 1802-től von Schiller (1759. november 10. – 1805. május 9.) német költő, drámaíró, filozófus és történész. Őt tartják a legjelentősebb német drámaírónak, továbbá Goethe, Wieland és Herder mellett a weimari klasszikusok legfontosabb képviselőjének. Több színdarabja a mai napig a német nyelvű színházak állandó repertoárjában szerepel, balladáái pedig a legkedveltebb német versek közé tartoznak. Az *Örömóda* című költeménye Beethoven megzenésítésében a humanizmus, később az Európai unió himnusza lett.

Magyarországon főként utolsó befejezett drámája, a *Tell Vilmos* által ismert: a német elnyomás ellen lázadó svájci nemzeti hős mellett társai és ellenségei láthatók a hagyományos magyar kártya lapjain.

Schiller 1781-ben fejezte be *A haramiák* című színdarabját, amelyet még abban az évben név nélkül kinyomtatott. A darab ősbemutatója 1782. január 13-án volt a mannheimi színházban, s meghozta Schiller számára az elismerést, első bírálója mindjárt „német Shakespeare-t” látott benne.

Legjelentősebb drámái *A haramiák* után: *Ármány és szerelem* (1783), *Don Carlos* (1787-88), *Stuart Mária* (1800), *Az orléansi szűz* (1801), *Turandot* (1801), *A messinai menyasszony* (1803) *Tell Vilmos* (1803/1804). Drámái több híres opera alapjául is szolgáltak: a *Tell Vilmost* Rossini, a *Turandotot* Puccini, a *Don Carlost* Verdi dolgozta fel.

A naiv és a szentimentális költészetéről (1795) című értekezésében Schiller az antik és a modern civilizáció megkülönböztetése alapján tett különbséget kétféle költészet között, és ehhez voltaképpen Goethe és a saját költészetének az összehasonlítása adta számára az ötletet. E felfogás szerint az „antik világban” az ember és a természet összhangban van, és ennek megfelelően a költő magát a természetet szólaltatja meg, azaz „naiv” költő. Noha ez a világ már elmúltnak tekinthető, Schiller mégis ilyen „naiv” költőnek látta Goethét a maga harmonikus, antik szellemiségével. Önmagát viszont „szentimentálisnak” tartotta, azaz a modern világ költőjének, aki ember és természet egységének megbomlását fejezi ki, és az elveszett naiv harmóniát eszméssel próbálja pótolni.

Az *Elkallódba* c. darabban elhangzó részlet az *Ének a harangról* c. költeményéből való, amelyet 1799-ben írt.

